

Prof. Dr. Özden CANKAYA
Doç. Dr. Melike BATUR YAMANER

KİTLE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ

Beta

Yayın No : 2752
İletişim Dizisi : 91

2. Baskı - Ekim 2012 - İSTANBUL

ISBN 978 - 605 - 377 - 775 - 5

Copyright® Bu kitabın bu basısının Türkiye'deki yayın hakları BETA Basım Yayım Dağıtım A.Ş.'ye aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

Dizgi : Beta Basım A. Ş.
Baskı - Cilt : Pasifik Ofset (Sertifika No: 12027)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3
Baha İş Merkezi A Blok Avcılar/İSTANBUL
Tel: (0212) 412 17 77
Kapak ilüstrasyonu : Öner Adıyaman
Kapak tasarımı : Barış Çelik

Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
Narlıbahçe Sok. Damga Binası No: 11
Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel : (0-212) 511 54 32 - 519 01 77
Fax: (0-212) 513 87 05 - 511 36 50
www.betayayincilik.com

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

(Melike'nin anısına sevgi ve özlemle)

Teknolojinin baş döndürücü hızının en çok etkilediği alanlardan biri iletişim ve bu alanı düzenleyen hukuk kurallarıdır. İletişim alanında teknolojiyle birlikte araçlar ve onların kullanım biçimleri değişir, konulmuş olan hukuk kuralları ya yetersiz ya da gereksiz kalabilir. Değişmeyense; insanlığın habere ve bilgiye ulaşma gereksinmesidir. Kitle iletişim araçlarının türlerinin ve sayılarının artması, insanların habere ve bilgiye ulaşımında çeşitlilik sunarken, aranan gerçek bilgi ve habere erişmede güçlüklerle uğramasına da neden olabiliyor.

İletişim hukuku alanındaki düzenlemeler, teknolojik gelişmeleri izlemekte, ortaya çıkan yeni durum ve sorunları çözümlenmeye çalışmaktadır. Ancak, hukukun teknolojinin hızına erişmesi her zaman mümkün olamamaktadır. Kitabımızın ilk baskısından sonra radyo ve televizyon yayınlarının kuruluş ve yayın hizmetleriyle ilgili 6112 sayılı yasa ve internet yayınlarını düzenleyen 5651 sayılı yasa yürürlüğe girmiş ve bu yasalarla ilgili düzenlemelerin kitaba eklenmesi gerekliliği doğmuştur.

Bu eklemeleri, kitabı birlikte yazdığım değerli hukukçu Doç. Dr. Melike Batur Yamaner'le birlikte yapmayı ve onun özgürlükçü değerlendirmelerini ve eleştirilerini okuyucularımıza iletmeyi isterdim. Ne yazık ki Melike 16 Haziran 2011'de, çok genç yaşımızda aramızdan ayrıldı. Çalışkanlığı, insan hakları ve özgürlüklerini savunan aydın hukukçu kimliği ve sevgi dolu, barışçı nitelikleriyle onu hep aramızda hissediyoruz. Kısacık ama çok yoğun yaşadığı ömrüne sığdırdığı eserlerinin yeni baskıları yapılırken, hukukun insanlığa armağanı olan hak ve özgürlüklere ilişkin bilgilerin yaygınlaşmasıyla Melike görevini bir kez daha yapmış olacak.

Kitabın ikinci baskısına eklenen bilgiler, yine düşüncüyü açıklama özgürlüğünün gerçekleştirilmesinden yola çıkılarak yeni yasal düzenlemeleri irdelemek biçiminde olmuştur. Kitabın okuyuculara, gerçek bilgiye ve doğru habere ulaşılmasında hukukun iletişim alanındaki gereksinmelere nasıl yanıt verdiği ve vermesi gerektiği konusunda yararlı olmasını diliyorum.

Kitabın ikinci baskısında özenli ve titiz bir çalışma yapılmasını sağlayan Beta Yayınları Yönetim Kurulu Başkanı sayın Seyhan Satar'a, tasarımını yapan Gülgönca Çarpık'a çabaları ve emekleri için teşekkürlerimi sunarım.

Prof. Dr. Özden Cankaya

Temmuz 2012, Ortaköy

ÖNSÖZ

Kitle iletişim araçları, çağdaş insanın gündelik yaşamında vazgeçilmez bir yer tutmaktadır. Günümüzde; habere, bilgiye ulaşmanın, bir olay ya da düşünce etrafında tartışmanın yolu kitle iletişim araçlarından geçmektedir. Kamuoyunda önemli yeri olan bu araçların ortaya çıkışı, örgütlenmesi, işleyişi ve işleyişlerinde uyulması gerekli kurallar da doğal olarak herkesi ve toplumu ilgilendirmektedir. Bu nedenle de; kitle iletişim hukuku; toplumsallaşmış çağdaş insanın ilgilenmesi gereken bir hukuk dalıdır.

Temel hak ve özgürlüklerimizden olan düşünceyi açıklama özgürlüğünü, bilgiye ve habere ulaşmayı, ulaştığımız bilgi ve haberi topluma iletmeyi ve yaymayı kitle iletişim araçları yoluyla gerçekleştirmekteyiz. Kitle iletişim araçları, kamuoyunun oluşumundaki etkili araçlardır. Bu nedenle de demokrasilerin vazgeçilmez unsurlarıdır. Demokrasi, bilginin ilgili kılacağı yurttaşların, düşüncelerini çeşitli yollarla açıklamasıyla gelişir, yaşam bulur. Kitle iletişim hukukunun önemi de buradan gelmektedir.

Elinizde tuttuğunuz bu kitap; başta öğrenciler olmak üzere, iletişim hukuku konusuna ilgi duyanlara, bu alandaki temel kavramları açıklamak ve kitle iletişim araçlarının işleyişlerine ilişkin hukuki düzenlemeleri aktarmak amacıyla yazılmıştır. Bu çalışmanın çıkış noktası; her konuda düşünceyi açıklama özgürlüğünü ve bu özgürlüğü kullanabilmeyi amaç edinen uygulamaları ve yasal düzenlemeleri bu açıdan değerlendirmesidir. Hukuk; bireylere ve topluma hak ve özgürlüklerin kullanılmasında araç olmalıdır, amaç değil.

Hukuk, özü gereği var olan durumu korumayı ve sürdürmeyi amaçlayan kuralları bütünüdür. Teknolojik değişim ve gelişimler, yeni düşünce akımları ve anlayışlar, hukukun yapısını zorlayan etkenlerdir. Bu zorlama, iletişim hukuku alanında daha yoğun olarak yaşanmaktadır. Teknolojik gelişim ve değişimler, iletişim alanında, diğer alanlara oranla çok daha hızlıdır. İşte bu nedenlerle, kitle iletişim araçlarının işleyişini düzenleyen kurallar da, diğer hukuk alanlarına göre daha hızlı değişim geçirmek zorundadır. Bu durum, iletişim hukukunun canlı, genç ve değişken bir hukuk dalı olması sonucunu da doğurmaktadır. Yenilikleri izleyen ve tüm dünyaya açık bir hukuk alanı olması iletişim hukukunu çekici kılmaktadır.

Yıllardır kitle iletişim hukuku derslerini birlikte veren iki öğretim üyesi olarak, iletişim hukukuna ilişkin bu özelliklerin ayırıcılığı olarak ve bu özelliklere önem vererek bu kitabı gerçekleştirdik. Bu alandaki çalışmalarımızda bizi cesaretlendiren

ve daima yol gösteren değerli Hocamız Prof. Dr. Duygun Yarsuvat'a en derin teþekkürlerimizi sunmayı bir borç biliriz. Ayrıca kitabın hazırlanmasında emeği geçen Galatasaray Üniversitesi öğretim elemanlarından Yard. Doç. Dr. Serap Amasya'ya, Araştırma Görevlileri Pınar Ozan ile Birden Güngören ve masaüstü yayıncılık sorumlusu Canan Tekdemir'e teþekkür ederiz.

Amacımız, okuyanları teknik ayrıntılarla bunaltmak yerine, düşünceyi açıklama özgürlüğünü gerçekleştirme düşüncesinden yola çıkarak konulan irdelemek oldu. Kitabın her bölümünde, izini sürmekten vazgeçilmeyen, altı kalın çizgilerle çizilen kavram düşünceyi açıklama özgürlüğü oldu. Kitle iletişim hukukuna ve kitle iletişim araçlarına bu ölçütle yaklaştık ve inceledik. Dileđimiz; bu amacın gerçekleştirilmesi ve okuyucularımızın kitle iletişim hukukuna eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmalarını sağlamaktır. Bu yoldan yürüyerek, iletişime, demokrasiye ve düşüncelerimizin açıklanmasına bir katkımız olabilirse ne mutlu bize. İyi okumalar.

Prof. Dr. Özden Cankaya
Doç. Dr. Melike Batur Yamaner

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ..... V

I. BÖLÜM İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

A. TANIM VE SINIRLANDIRMA SORUNU	3
B. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜ KORUYAN BAŞLICA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMELERİ.....	9
1. MEDENİ VE SİYASİ HAKLARA İLİŞKİN ULUSLARARASI SÖZLEŞME	10
a. Sözleşmenin İçeriği.....	10
b. Denetim Mekanizması	15
2. AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ.....	17
a. Sözleşmenin İçeriği	17
b. Denetim Mekanizması	23
C. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN SINIRLANDIRILMASI.....	28
1. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN GENEL AHLAKIN KORUNMASI NEDENİYLE SINIRLANDIRILMASI.....	29
a. Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri Açısından.....	29
b. Türk Hukuku Açısından.....	35
2. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN BAŞKALARININ ŞÖHRET VE HAKLARININ KORUNMASI NEDENİYLE SINIRLANDIRILMASI	36
a. Dine Hakaret	37
(1) Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri Açısından	37
(2) Türk Hukuku Açısından	44
b. Kabul Edilebilir Eleştirinin Sınırları/Hakaret	45
(1) Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri Açısından	45
(2) Türk Hukuku Açısından.....	55
c. Irkçı Söylem Yasağı.....	58

(1) Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri Açısından.....	58
(a) Anti-Semitik Söylemler.....	61
(b) Diğer Irkçı Söylemler.....	64
(2) Türk Hukuku Açısından.....	68
3. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN MİLLİ GÜVENLİĞİN VE TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜNÜN KORUNMASI NEDENİYLE SINIRLANDIRILMASI	71
a. Açıklamayı Yapan Kişi	74
b. Açıklamanın Yapıldığı Ortam	75
c. Açıklamanın İçeriği.....	75
(1) Terörle Mücadele Edenlerin Kimliklerinin Açıklanması.....	76
(2) Terör Örgütlerinin Bildiri ve Açıklamalarının Yayınlanması	78
(3) Bölücü Propaganda Yapılması	83
(4) Şiddet İçeren Nefrete Teşvik Etmek	85
d. Açıklamanın Yapıldığı Şekil.....	91

II. BÖLÜM BASIN REJİMİ

A. BASININ TARİHÇESİ	98
B. 5187 SAYILI BASIN KANUNU	101
1. TEMEL KAVRAMLAR.....	103
a. Basılmış Eser	103
(1) Basılmış Eserin Objektif Unsuru.....	104
(2) Sübjektif Unsur	106
b. Yayın	106
2. DÖNEMSEL YAYIN	108
a. Tanım.....	108
b. Dönemsel Yayın Faaliyeti	109
c. Dönemsel Yayın Sahibi.....	112
d. Sorumlu Müdür	113
3. BASIN SUÇLARI	115
a. Basın Zabıtası Suçları/Basının İdari Rejimine Karşı Suçlar	116
b. Dar Anlamda Basın Suçları/ Salt Basın Suçları	116
(1) Yargıyı Etkileme.....	116

(2) Cinsel Saldırı, Cinayet ve İntihara Özendirme.....	117
(3) Kimliğin Açıklanmaması	117
c. Geniş Anlamda Basın Suçları/ Basın Yoluyla İşlenen Suçlar.....	118
4. BASIN SUÇLARINDA CEZA SORUMLULUĞU.....	118
5. GAZETECİLERİN KAYNAKLARINI KORUMA HAKKI	122
a. Goodwin/İngiltere Kararı.....	122
b. Brdjanin Kararı.....	123
c. Miller-Cooper Kararı	130
6. CEVAP VE DÜZELTME HAKKI.....	137
a. Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması.....	138
b. Cevap ve Düzeltme Hakkına İlişkin Uluslararası Sözleşme	142

III. BÖLÜM RADYO-TELEVİZYON REJİMİ

A. DEVLET DENETİMİNDE VE TEKELİNDE RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARI	147
1. TRT ÖNCESİ DÖNEMDE RADYO YAYINLARI.....	147
a. Ülkemizde İlk Radyo Yayınlarının Başlaması, Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi Dönemi.....	147
b. 1927-1936 Yılları Arasında Türk Radyo Yayıncılığının Özellikleri.....	151
2. DEVLET TEKELİNDE RADYO YAYINCILIĞI	154
a. PTT Yönetiminde Radyo Yayıncılığı	154
b. Matbuat Umum Müdürlüğü Döneminde Radyo Yayıncılığı.....	157
c. Basın Yayın Turizm Müdürlüğü Dönemi.....	158
d. Çok Partili Yaşama Geçiş ve Radyo Yayıncılığına Etkileri (1946-1960).....	161
(1) 1946-1960 yılları arasında radyonun yasal düzenlenmesi	162
(2) 1946-1960 yılları arasında radyo yayınlarının içeriği	164
e. 1960 Sonrası, TRT Kurumunun Kuruluşuna Değın Radyo Yayıncılığı.....	169
(1) TRT'nin Özerk Statüsü	171
(2) TRT'nin Özerkliğinin Kaldırılması	174
(3) 359 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanununda Yapılan Değişiklik	175

f.	1982 Anayasası ile Radyo-Televizyon Yayıncılığına Getirilen Düzenleme	176
(1)	2954 Sayılı Türkiye Radyo-Televizyon Kanunu ile Getirilen Düzenleme	178
(2)	2954 Sayılı Yasaya Göre Yayınların Düzenlenmesi	183
g.	2954 Sayılı Radyo ve Televizyon Kanununun Getirdiği Yayın İlkeleri	185
h.	2954 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanununa Göre TRT Kurumunun Görevleri	190
B.	TÜRKİYE’DE RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIĞINDA ÖZELLEŞME SÜRECİ	191
1.	AVRUPA’DA YAŞANAN RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIĞINDA DEĞİŞİM SÜRECİNİN ETKİLERİ.....	191
a.	Değişim Sürecinin Nedenleri	192
(1)	Dünya Ekonomisindeki Değişimler	192
(2)	Dünyadaki Teknolojik Gelişmeler	194
(3)	Toplumsal ve Siyasal Değişimler.....	197
(4)	Reklam Gelirlerinin Paylaşımı.....	198
2.	TÜRKİYE’DE ÖZEL RADYO YAYINCILIĞININ BAŞLAMASI VE GELİŞİMİ.....	199
a.	Türkiye’de Özel Radyoculuğun Başlaması	199
b.	Siyasal Partilerin Özel Radyo ve Televizyonculuğa Yaklaşımları ...	202
c.	TRT Vericilerinin PTT’ye Devri	203
d.	İlk Özel Radyolar ve Radyoların Kapatılma Süreci	205
3.	TÜRKİYE’DE ÖZEL TELEVİZYON YAYINCILIĞININ BAŞLAMASI VE GELİŞİMİ.....	209
a.	Türkiye’de Özel Televizyonculuğun Başlamasına Yol Açan Gelişmeler.....	210
b.	İlk Özel Televizyon Yayınının Başlaması	211
c.	Radyo ve Televizyon Yayıncılığında Yeni Yasal Düzenleme	213
(1)	3984 sayılı Yasada 4756 Sayılı Yasa ile Yapılan Değişiklikler.....	214
(2)	6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’un Getirdiği Düzenlemeler	226

IV. BÖLÜM
İNTERNET REJİMİ

A. SİBER SUÇLULUĞA İLİŞKİN AVRUPA SÖZLEŞMESİ	251
1. İÇERİĞE İLİŞKİN SUÇLAR	252
a. Çocuk Pornografisi	252
b. Irkçı Söylemler.....	253
B. TÜRK İNTERNET HUKUKU	266
1. TÜRKİYE'DE İNTERNET YAYINCILIĞININ BAŞLAMASI.....	266
2. 5651 SAYILI YASAYLA İNTERNET ORTAMINDA YAPILAN YAYINLARIN DÜZENLEMESİ	268
SONUÇ	277
1982 ANAYASASININ İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ İLE İLGİLİ HÜKÜMLERİ	279
TÜRK CEZA KANUNUNUN İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ İLE İLGİLİ HÜKÜMLERİ.....	285
BASIN KANUNU	293
RADYO VE TELEVİZYONLARIN KURULUŞ VE YAYIN HİZMETLERİ HAKKINDA KANUN.....	305
İNTERNET ORTAMINDA YAPILAN YAYINLARIN DÜZENLENMESİ VE BU YAYINLAR YOLUYLA İŞLENEN SUÇLARLA MÜCADELE EDİLMESİ HAKKINDA KANUN.....	349
KAYNAKÇA	
KİTAPLAR	357
MAKALELER	360